

Natuur.oriolus

bpost
PB-PP
BELGIE(N) - BELGIQUE

Retouradres: Natuurpunt,
Coxiestraat 11, 2800 Mechelen

VLAAMS DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR ORNITHOLOGIE | JULI-AUGUSTUS-SEPTEMBER 2017 | JG 83 | NR 3
NATUURPUNT | COXIESTRAAT 11 | B-2800 MECHELEN

natuurpunt
Studie

Nestplaatskeuze Eksters

77

Grauwe Klauwieren
in clusters

83

Herfstbroeden
bij Koolmezen

95

Klapekster op veldkrekelijacht

Chris Onkelinx

▶ Klapekster *Lanius excubitor* kraakt de buitgemaakte Veldkrekkel op een na beheerswerken achtergebleven takkenhoop in het margrietenhooilandje. 24 maart 2016. Zonhoven (L) Foto: Chris Onkelinx)

Een overwinterende Klapekster *Lanius excubitor* maakte op het einde van de winter opvallend veel jacht op Veldkrekels. Alhoewel insecten van belang zijn in het klapeksterdieet, vinden we noch in de Vlaamse literatuur noch in die van de ons omringende landen gegevens over het gericht foerageren op Veldkrekels.

Wellicht na vele jaren van afwezigheid overwinterde in de winter 2015-2016 een Klapekster in het vijvergebied in Zonhoven (L). Bij de eerste melding, op 30 oktober, maar ook bij de laatste, op 30 maart, werd de vogel gezien tussen de vijvers in het Vlaams Natuurreservaat Wijvenheide (Geert Beckers). Hij werd regelmatig in deze zone opgemerkt, maar ook in het open landschap tussen de Platwijers en Ter Donk, dat voor een groot deel beheerd wordt door ANB.

Van 28 februari tot 29 maart 2016 werd de vogel veel gemeld in de graslanden van de Wijven Broeken (Wijvenheide) die beheerd worden door ANB en Natuurpunt. Hier foerageerde de vogel vooral op Veldkrekels, waarbij hij herhaaldelijk gefotografeerd kon worden tijdens de jacht en met de buitgemaakte prooi. Deze Veldkrekels werden vanuit boomtoppen in houtkanten of vanaf een takkenhoop opgespoord, maar ook biddend op ongeveer 6 meter hoogte. Zo ook op 22 maart, toen de vogel aan het bidden was tijdens die kre-

keljacht, om trapsgewijze lager en lager te zakken, tot op een hoogte van 80 tot 100 cm. Op 26 maart klapwiekte de vogel op een 5-tal m hoogte en daalde af tot 80-150 cm (Bij Bauer und Glutz (1993) wordt als laagste bidhoogte 3 m vermeld). Na het neervallen speurde hij de bodem hippend af naar prooi. Vooral het margrietenhooilandje genoot hierbij de voorkeur. Dit hooilandje telde – met de lente op til – al veel krekelholtjes (tot 1 of 2 per m²). Voor de waarnemer viel er evenwel niet één krekkel te bespeuren. Dit voormalig akkertje, in de vroege jaren '70 nog door 'Natuurpunters' gehooïd met de zeis, huisvest al zeker 20 jaar een stevige populatie Veldkrekels, een soort die het in de omgeving voor de wind gaat. Na een succesvolle stootduik werd een Veldkrekkel op een stabiele en veilige uitkijkpost gekraakt en opgepeuzeld.

Het aantal buitgemaakte krekels gedurende tenminste een maand mogen we schatten op tweehonderd of meer. Het betreft hier krekelnimfen, geboren in de voorgaande zomer, die 9 of 10 van de ongeveer 12 ontwikkelingsstadia doorlopen hebben. Deze waren al opvallend vroeg in het jaar actief. Volgens Kleukers *et al.* (1997) zijn de nimfen pas vanaf einde maart zonnend of grazend voor de ingang van hun holtje te zien. Onze overwinterende Klapekster vervroegde die datum nagenoeg met één maand, aangezien het margriet-

hooilandje bij droog weer frequent, en met aanhoudend succes, tenminste een volle maand voor de krekeljacht opgezocht werd.

Het winterterritorium van deze Klapekster besloeg in rechte lijn een lengte van minstens 2,4 km. Als we voor de gemiddelde gebruikte breedte 600 m in rekening brengen, bestreek het een oppervlakte van 124 ha. Die oppervlakte wordt allicht slechts gedeeltelijk gebruikt. Elders in Limburg overwinterende Klapeksters maken gedurende de laatste maand van hun verblijf blijkbaar ook gebruik van aanwezige veldkrekelpopulaties, getuige een foto van een gespietste veldkrekelnimf te Hamont, gemaakt door Hans Claes op 29 maart 2012 (Driessens 2012). In dat artikel beschrijft Gerald Driessens het vermoeden van Voorbergen & Van Der Heyden dat begrazing in Nederland mogelijk een positieve impact heeft op het aantal overwinterende Klapeksters dankzij de toename van mestkevers. Driessens trekt die denklijn door naar het heideherstel in de Kempense heidegebieden. Dat op Wijvenheide seizoensbegrazing door runderen dan weer gunstig uitpakt voor de ontwikkeling van Veldkrekels, kunnen we elk jaar vaststellen op een aangrenzend heischraal grasland op Hasselts grondgebied. Vertrekkende van de Platwijers, waar de Klapekster veel gezien werd in de eerste maanden van haar verblijf, is dat grasland tevens de verste uithoek waar Roy Hendrix de Klapekster op 29 februari observeerde bij de jacht.

Die dag werd de Klapekster tijdens haar jacht geobserveerd en gefotografeerd door Maurice Dekens met een jonge Pad als prooi, in Bauer und Glutz (1993) niet vermeld als prooidier. Mogelijk betreft het hier de eerste maal dat een pad als prooi bij de Klapekster vastgesteld werd.

Het is gekend dat het dieet van de Klapekster zeer verscheiden is, maar in gewicht uitgedrukt vormen woelmuizen de hoofdbrok. In een Poolse studie (Nikolov et al. 2004) maakten woelmuizen 69 en 86 % van de buitgemaakte biomassa uit. Van de opgeprikte prooien maakte in deze studie - in dit geval daar waar ze betrekking heeft op het Mazurisch Merenplateau- de *Orthoptera* (de orde van de sprinkhanen en krekels) niet minder dan 76,5 % uit. Of er ook krekels buitgemaakt of opgeprikte werden, valt uit deze studie niet op te maken. In Bauer und Glutz (1993) wordt wel vermeld dat een Klapekster een krekeltje wegpikt bij zijn hol, maar die krekeltje werd een Groene Specht *Picus viridis* afhandig gemaakt die hem net uit het krekeltje hol gewurmd had. In deze zeer uitgebreide bespreking van het voedsel van de Klapekster wordt de krekeltje niet als prooi vernoemd.

In een studie over de Zuidelijke Klapekster *Lanius meridionalis* in Spanje (Castronovo, Valladolid) brachten klapeksters 69,5 % *Orthoptera* aan voor hun jongen, waarvan 85,5 % uit Veldkrekels bestond (Campos F. et al. 2010). Vooral de wijngaarden met weinig begroeiing en veel uitkijkposten vormden hier een uitstekend jachtterrein. Tien nesten met jongen werden met camera's opgevolgd. Er wordt verondersteld dat de keuze om hun jongen vooral groot te brengen met Veldkrekels mee bepaald wordt door hun hoge proteïne- en vochtgehalte. Dat is niet alleen van belang voor een snelle en gezonde groei van jonge klapeksters, maar ook van belang in een gebied waar de temperatuur in het broedseizoen vlot oploopt tot 25 à 30°. Deze selectie van Veldkrekels wordt door de onderzoekers als een lokale adaptatie aan de plaatselijke omstandigheden in het klapeksterbiotoop beschouwd. Elders in Spanje is het dieet voor jonge Iberische Klapeksters geheel anders samengesteld. We kunnen ons hierbij ook de vraag stellen of de Veldkrekeltje in de heide van de Kempen, bij onze voormalige broedvogels, ook niet van belang was bij het opkweken van haar jongen. Bij Verheyen (1948) staat 'de krekeltje' wel degelijk vermeld bij de opgesomde prooien. De weinige ornithologen van krap een eeuw geleden moesten het stellen zonder onze huidige optische apparatuur.

› Paring Veldkrekels, vrouwtje met legboor boven. Veldkrekels leven slechts een 100-tal dagen. De zowat 200 eieren worden in groepjes van 20 tot 40 in de grond gelegd. Het gezellige tsjirpen doen de mannetjes. 25 mei 2014. Koersel (L) (Foto: Chris Onkelinx)

Een Bulgaarse studie (Nikolov et al. 2004) verwijst naar het belang van de Veldkrekeltje in het dieet van overwinterende Klapeksters tussen november en maart in de periode 1998 tot en met 2002. Van 104 aangetroffen 'caches' betrof de prooi 95 keer een Veldkrekeltje. In braakballen van de Klapekster daarentegen werden geen Veldkrekels aangetroffen. Het studiegebied behandelde West- en Noord-Bulgarije. Door de mediterrane invloed zijn hier weinig strenge en sneeuwrijke winters. De Veldkrekels zijn hier gemakkelijke prooien tijdens het zonnen op hun terrasje voor het hol. Door deze gunstige situatie beslaat een winterterritorium in dit studiegebied slechts 10 tot 40 ha. De Veldkrekeltje is er dan ook de talrijkst opgespoorde prooi bij overwinterende Klapeksters. Ook hier in Zonhoven waren de vangstmogelijkheden gunstig. Of het in Bulgarije onze klapeksterondersoort *Lanius e. excubitor* betrof en niet *Lanius e. homeyeri* (Lippens L. et al. 1972), is evenwel niet duidelijk. In het Maashorstgebied Kanonsberg (NL) werd – zoals in Hamont – een gespietste veldkrekelnimf gevonden in 2016 (van Diepenbeek et al. 2016).

De Klapekster is geen Vlaamse broedvogel meer. Het laatste Vlaamse broedgeval werd vastgesteld te Wijvenheide (1996). Deze Klapeksters bouwden hier destijds hun nest tussen de vijvers, in de beekvalleien van het gebied en op de heide. Laten we hopen dat het huidige natuurbeheer, en vooral dat van de heide, ons in Vlaanderen in de toekomst opnieuw een broedpaartje oplevert. Ringonderzoek heeft aangetoond dat er uitwisseling mogelijk is met de Waalse populatie. Een Klapekster werd geringd in Falmagne (N) juni 1968, en hervangen in Nijlen eind november 1970 (Driessens 2012). Spijtig genoeg kalft nu de Waalse populatie stelselmatig af (med. Jean-Yves Paquet). Onze overwinterende Klapeksters zijn veelal afkomstig van Scandinavië en zullen allicht steeds terugtrekken naar het noorden.

We kunnen besluiten dat natuurbeheer met zorg voor de ontwikkeling van een goede veldkrekelpopulatie haar bijdrage kan leveren aan het einde-winterdieet van overwinterende Klapeksters. Het is ze gegund onze kostbare krekelpopulatie wat te komen afromen.

Dankwoord

Veel dank aan de redactie en de redactiesecretaris voor de verbeteringen, aanvullingen en het opzoekwerk.

Chris Onkelinx, chrisonkelinx@gmail.com

Referenties

- Bauer K.M. & U.N. Glutz von Blotzheim 1993. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 13/II.* – Aula-Verlag, Wiesbaden
- Brzezinski M., A. Zalewski, P. Szalanski & R. Kowalczyk. *Feeding habits of Great Shrike Lanius excubitor wintering in north-eastern Poland: does prey abundance affect selection of prey size?* – *Ornis Fennica* 87: 1-14, 2010.
- Campos F., M. Miranda, R. Martin. *Importance of Orthoptera in the nestling diet of southern grey shrikes in agricultural areas.* – *Ardeola* 57 (2) : 257-264, 2010
- Driessens G. 2013. Klapeksters, alle schoonheid op een stokje. *Natuur.oriolus* 79 (1): 10-18.
- Kleukers R.M.J.C., E.J. Van Nieuwerkerken, B. Odé, L.P.M. Willemse & W.K.R.E. Van Wingerden 1997. *De sprinkhanen en krekels van Nederland (Orthoptera).* – Nederlandse Fauna I Nationaal Natuurhistorisch Museum, KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland, Leiden
- Lippens L. & H. Wille 1972. *Atlas van de Vogels in België en West-Europa* – Lannoo, Tielt
- Nikolov B.P., N.D. Kodzhabashev, V.V. Popov 2004. *Diet composition and spatial patterns of food caching in wintering Great Grey Shrikes (Lanius excubitor) in Bulgaria. Biological letters* 41: 119-133
- van Diepenbeek A. & B. Gras 2016. *De klapekster in de Maashorst en haar prooiën.* – Het Bruujssel, september 2016
- Verheyen R 1948. *De zangvogels van België, deel II* – Vautierstraat 31, Brussel

Bron datagegevens waarnemingen: www.waarnemingen.be

Summary - Résumé

A wintering Great Grey Shrike Lanius excubitor in Zonhoven (L) often preyed on Field-cricket in February- March.

Une Pie-grièche grise Lanius excubitor passant l'hiver à Zonhoven (L.) chasse souvent les Gillons champêtres, en février-mars.

▶ Klapekster *Lanius excubitor* slikt na enig kraakwerk een Veldkrekelnimf in. 2 maart 2016. Wijvenheide Zonhoven (L) (Foto: Chris Onkelinx)

▶ Biddende Klapekster *Lanius excubitor* op veldkrekelnimf. 9 maart 2016. Margriethooilandje, Wijvenheide Zonhoven (L) (Foto Maurice Dekens)